

**Марям Эшмухаммедова (2021). Сулаймон Бақирғанийнинг Асарлари
Киритилган Қўлёзмалар Каталоги. Тошкент: Тошкент Давлат
Шарқшунослик Университети. Baskı adedi: 100. Ebat: 14,5x20. 76 s.**

Märyäm Eşmuhämmedova (2021). **Suläymân Bäqırğäniyning Äsärleri Kiritilgän
Qolyäzmälär Katalogi.** Taşkent: Taşkent Dävlät Şärqşunâslik Universiteti. Baskı adedi: 100.
Ebat: 14,5x20. 76 s.

Selahittin TOLKUN¹

Klasik Doğu Türk şiirinin özellikle de dinî-tasavvufî alanındaki en büyük kolunu Ahmed Yesevî ve izdeşleri oluşturmaktadır. Bu topluluğun Ahmed Yesevî'den sonraki en büyük temsilcisinin ise Süleyman Bakırganî veya Türkiye'de tanınan adıyla Hakîm Ata olduğu alan araştırmacılarca kabul edilmektedir (Sever, 2018, s. 5; Hasanov 2015).

Bilindiği gibi elyazmaları kimi zaman tek bir şahsa ait olabileceği gibi değişik şahıslara ait eserlerin birlikte ciltlenmiş hâli de olabilmektedir. Öte yandan cönkler örneğinde olduğu gibi değişik

kişilere ait şiirler birtakım mecmualarda toplanabilmektedir. Dolayısıyla bir şahsa, özellikle şairlere ait eserlerin yerinin tespiti bu noktada oldukça sıkıntılı olabilmektedir.

Tanıttığımız *Suläymân Bäqırğäniyning Äsärleri Kiritilgän Qolyäzmälär Katalogi* (Süleyman Bakırganî'nin Eserlerinin Bulunduğu Elyazmaları Kataloğu) Märyäm Eşmuhämmedova tarafından yayıma hazırlanmıştır. *Taşkent Devlet Şarkiyat Üniversitesi* (Toshkent Davlat Sharqshunoslik Universiteti) öğretim üyesi olan araştırmacı, klasik filoloji ve edebiyat

¹ Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, e-posta: stolkun@anadolu.edu.tr / orcid: 0000-0002-0603-7010.

kaynakları uzmanıdır. Eşmuhammedova'nın Ahmed Yesevî ve Süleyman Bakırganî'nin hikmetlerinin bulunduğu yazmaları tespit konusunda ayrıca aşağıdaki çalışmaları bulunmaktadır (Eshmuhammedova, 2020).

- (2003). “Девони Ҳикмат” Қўлёзмалари. Тошкент.
- (2010). *Аҳмад Яссавий Ҳикматлари Қиритилган Қўлёзмалар Каталоги*. Тошкент.
- (2016). “Яссавий Мактаби Шоирлари”, *Ўзбекистонда хорижий тиллар (Илмий-Методик электрон журнал) № 4 (12) / 2016*, s. 176-183. <https://journal.fledu.uz/uz/yassavij-maktabi-shoirlari/>
- (2020). Сулаймон Бақирғаний, *Milli Kùltùr Araştırmaları Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, s. 121-129.*

Kitabın iç kapak sayfasındaki “İşbu risalenin müellifi Süleyman Bakırganî'nin hikmetlerinin yer aldığı 80'den fazla elyazmasının tavsifini katalog tarzından sunmaktadır. Kitapla, doktora namzetleri, yüksek eğitim öğrencileri, aynı zamanda kaynak ve metin inceleme sahasıyla ilgilenenler hedeflenmiştir.” notuyla bu çalışmanın ilk elde kimlere yönelik olduğu açıklanmıştır (s. 2). Yine aynı sayfada biz bu çalışmanın *Taşkent Devlet Şarkiyat Üniversitesi*'nin 25 Mart 2021 tarihli oturumunun 8. beyannamesiyle yayımın tavsiye edildiğini öğreniyoruz (s. 2).

Kitapta içindekiler kısmı bulunmamaktadır. Ancak bizim tespitimize göre kitap şu bölümlerden oluşmaktadır.

- Mukaddime (s. 3-10),
- Özbekistan Cumhuriyeti Fenler Akademisi'nin Ebu Reyhan Bîrûnî adındaki Şarkiyat Enstitüsünde saklanmakta olan Süleyman Bakırganî eserlerinin yer aldığı elyazmaları (11-35),
- Özbekistan RFŞİ Dublet bölümünde saklanmakta olan Kul Süleyman eserlerinin yer aldığı elyazmaları (36-39)
- Özbekistan Cumhuriyeti Fenler Akademisi Ebu Reyhan Bîrûnî adındaki Şarkiyat Enstitüsü'nün Hamid Süleymanov bölümünde saklanmakta olan Süleyman Bakırganî eserlerinin yer aldığı elyazmaları (s. 40-61)
- Elyazmalarında Kul Süleyman'ın mevcut eserleri (s. 62-75)
- Kitabın künye bilgileri (s. 76)

Mukaddime kısmında katalog çalışmalarının önemi ve mevcut kataloglarda kimi zaman bilgi yanlışlarının bulunduğu da somut örneklerle gösterilmiştir. Buradaki bilgilerden Süleyman Bakırganî'nin elyazmalarının Özbekistan Cumhuriyeti Fenler Akademisi Ebu Reyhan Bîrûnî adındaki Şarkiyat Enstitüsü'nde bulunduğu öğrenmekteyiz. Araştırmacının belirttiğine göre, bu yazmaları dikkatli incelediklerinde yazmaların içeriklerinin oldukça farklı olduğu görülmüştür. Mesela 8405 envanter numaralı yazmada Kul Süleyman'ın yüzden fazla hikmeti yanında Şems Özgendî ve Kul Şerif ile mahlassız şiirler karışık olarak bulunmaktadır. Buna karşılık 5354 envanter numarasıyla kayıtlı divan yazmasında ise aslında Kul Süleyman'a ait tek bir eserin bulunmadığının görüldüğü belirtilmektedir. Aynı şekilde 12056 envanter numaralı yazma ise tamamen başka bir eserdir (s. 4).

Kitabın mukaddime kısmında önemli bir bilgi olarak Yesevîlik mektebinin şu yeni şairlerinin tespit edildiği söylenmektedir: Bunlar arasında *Kul Selim, Miskan Kâsım, Kul Zâhidî, Hudâyâd, Miskin Eyüb, Dervîş Ali, Alauddin, Kul Tufeylî, Kul Haydar, Nurî, Ni'metullah, Kul Kemâlî, Zelilî, Kul Muhammed, Kul Ziyâî, Kul Hayâlî, Tâlib, Celâlî (Celaliddin), Devâî, Kul Fâzılî, Îşân Muhlis, Kul Mücrim-i râh, Şeydâî, Muhammedkuli, Ahmed (Yessevî dışında), Hecrî, Kul Yâdgâr, Abdureşid Kul Özgendî, Bahâuddin, Âşık Yusuf, Kul Seyyidî, Îşân Hocakuli, Huzurî, Fahrî Kul, Kul Kemâlî, Kul Seyfuddin, Kabâtî ve Îşân Sâlih Andicânî, Kul Âciz, Fahrî Kul, Hoca Ahmed* ve başkaları sayılabilir (s.5).

Kitapta ele alınan yazmalarda şairin adının *Kul Süleyman, Dâvudoğlı Süleyman, Hakim, Süleyman, Süleyman Asî, Kul Hakim, Hakim Süleyman, Hakim Hâce Süleyman* ve *Hakim Hâce* olarak geçtiği belirtilmektedir (s. 9)

Süleyman Bakırganî'nin şiirlerinin yer aldığı bölümde elyazmalarının bulunduğu adres bilgileri yanında her şiirin ilk beyti verilmektedir. Burada ilk bölümü örnek olarak Türkiye Türkçesine çevirisi ile sunuyoruz (s. 11) .

Özbekistan Cumhuriyeti Fenler Akademisi'nin Ebu Reyhan Bîrûnî adındaki Şarkiyat Enstitüsünde saklanmakta olan Süleyman Bakırganî eserlerinin yer aldığı elyazmaları

Bunlar 8811, 9927, 7153, 7031 ve 11440 envanter rakamlarıyla saklanan elyazmalarıdır.

1. Adi nüshalardan biri. Kul Süleyman (1b-72b, 158a-158b) ve Ahmed Yesevî'nin (73b-158b) eserlerinin yer aldığı divan.

Metin, Şark kağıdına nesta'lik hattıyla siyah mürekkeple yazılmış ve iki sütün on üç yol olarak yerleştirilmiş. *Pâygirler* (ç.n. reddade) vardır.

Birinci şiirin başlanışı (1b)

الحمد لله العالمين رحمن ايديم
اوز لطقيدىن عطا قىلدى ايمان بزكا

Kul Süleyman'ın şiirlerinin sonuncusu (158b)

ايركلى اير قادر اول بيلور هر نه ديسا اول قيلور
موندن سونكرا نه بولور هيچ كيم انى بيلمسا

Kolofon:

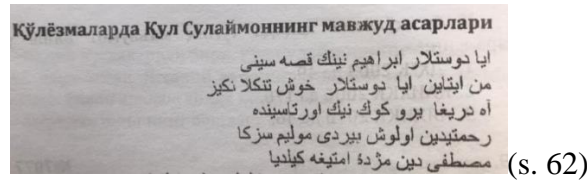
تمت الكتاب بعون الملك الوهاب
شد بتوفيق خدای لا ینام

Elyazmanın kimi varaklarındaki yazı dağılmış.

Hattat Molla Recebbay. Elyazma 1311/1893 yılında istinsah edilmiş.

İlk karton mukavva, koyu yeşil renk. 158 varak. 22x15.

Kitabın sonlarına doğru yer alan “Elyazmalarında Kul Süleyman'ın mevcut eserleri” (s. 62-75) bölümünde Bakırganî'nin şiirlerinin ilk mısraları Arap alfabesiyle sunulmaktadır. Aşağıda bu bölümden bir kısmı verilmektedir.

Bir risale hacmindeki bu katalog özellikle Süleyman Bakırganî üzerine çalışanlar için başvuracakları kaynaklar hakkında vazgeçilmez bir başvuru çalışması niteliğindedir.

KAYNAKÇA

Eshmuamedova, M. (2020). Сулаймон Бақирғаний, *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, Cilt4, Sayı2, 121-129.

Hasanov, N. (2015). “Hâkim Ata, Süleyman Bakırgan”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.
<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hakim-ata-suleyman-bakirgan> 11.09.2021.

Kara, M. (1997). “Hakîm Ata”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 15. cilt. s. 183-184.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/hakim-ata> 11.09.2021.

Sever, M. (2018). *Bakırgan Kitabı*. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi. ISBN: 978-9944-237-68-0. <https://www.ayu.edu.tr/yayinlar/bakirgan.pdf> 11.09.2021